

Niemieckie prawo opiekuńcze

Broszura informacyjna dla imigrantów
mówiących po polsku

Institut für
transkulturelle
Betreuung
(Betreuungsverein) e.V.

© 2010 Institut für transkulturelle Betreuung (BtV) e. V.
Freundallee 25, 30173 Hannover, Tel. (0511) 590 920 - 0
Fax (0511) 590 920 - 10, Web: www.itb-ev.de
E-Mail: info@itb-ev.de

Erhältlich im Institut für transkulturelle Betreuung e. V.

Das Werk ist urheberrechtlich geschützt. Jede Verwertung in anderen
als den gesetzlich zugelassenen Fällen bedarf deshalb der vorherigen
schriftlichen Genehmigung der herausgebenden Institution.

Redaktion: Jessica Bussler
Satz & Druck: Drei-R-Druck, 31515 Wunstorf

Printed in Germany

Powitanie

Niektórzy ludzie na skutek wypadku, choroby lub zaawansowanego wieku nie są w stanie samodzielnie zajmować się ważnymi dla siebie sprawami. Potrzebują osoby, która będzie reprezentować ich interesy i bronić ich praw np. wobec lekarzy, urzędów i władz. W tym poradniku wyjaśniamy podstawy opieki prawnej oraz przedstawiamy zadania i prawa opiekunów. Niemieckie prawo opiekuńcze jest skomplikowane, a nie wszystkie placówki i instytucje opiekuńcze są przygotowane do kontaktów z imigrantami lub osobami pochodzącymi z rodzin imigranckich. Osoby wywodzące się ze środowisk imigranckich często nawet nie wiedzą, jakie mają w ogóle możliwości. Wynika to przede wszystkim stąd, że nie znają niemieckiego prawa opiekuńczego.

Także słaba znajomość języka niemieckiego powoduje, że nie są w stanie zrozumieć często bardzo złożonych przepisów prawa.

Dlatego też ta broszura została przygotowana jako poradnik i drogowskaz. Uwzględnia ona różnice kulturowe, a jej zadaniem jest pomoc w zrozumieniu skomplikowanego niemieckiego prawa opiekuńczego. Nikt przecież nie zatroszczy się lepiej o samego siebie i własne sprawy majątkowe, niż osoba zainteresowana. Dlatego każdy powinien mieć możliwość sprawdzenia - jeszcze w „dobrych“ czasach - czy nie należy się zabezpieczyć na gorsze czasy, gdy konieczna będzie pomoc i opieka.

W broszurze nie tylko przedstawiono podstawy prawne, ale także szczegółowo opisano możliwości na wypadek niezdolności do samodzielnego działania, takie jak rozporządzenie o opiece i rozporządzenie pacjenta oraz pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania. Ponadto zawiera ona listę regionalnych placówek i instytucji opiekuńczych oraz stowarzyszeń, które mogą służyć radą i pomocą.

Broszura została wydana w wielu językach, dzięki czemu dostęp do informacji mają także imigranci nieznający języka niemieckiego.

Dziękujemy Instytutowi Opieki Transkulturowej za opracowanie i wydanie tej broszury, która wychodzi naprzeciw rosnącemu zapotrzebowaniu na opiekę prawną wśród osób wywodzących się ze środowisk imigranckich.

Aygül Özkan

(minister w rządzie krajowym Dolnej Saksonii ds. opieki społecznej, kobiet, rodziny, zdrowia i integracji)

Bernd Busemann

(minister sprawiedliwości w rządzie krajowym Dolnej Saksonii)

Ali Türk
Dyrektor generalny

Ulrich Wöhler
I przewodniczący

Ramazan Salman
II przewodniczący

Przedmowa

Drodzy Czytelnicy!

Każdy z nas może się znaleźć w sytuacji, w której z powodu choroby lub kalectwa nie będzie w stanie samodzielnie uregulować swoich spraw. W takich przypadkach niezbędne są odpowiednie osoby, które będą nas reprezentować oraz bronić naszych interesów. W Niemczech umożliwia to pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania, rozporządzenie pacjenta oraz opieka prawna.

Opieka prawna jest częścią państwowej pomocy społecznej w zakresie prawa. Jej zadaniem jest zapewnienie udziału osób objętych opieką w obrocie prawnym oraz zabezpieczenie i urzeczywistnienie prawa do samostanowienia tych osób.

Wiele osób nie zna tych możliwości opieki prawnej. Pragniemy w tej broszurze poinformować Państwa o nich i wskazać Państwu możliwości samostanowienia i zabezpieczenia się na wypadek zaistnienia takich okoliczności. Broszura objaśnia ponadto skomplikowane przepisy niemieckiego prawa opiekuńczego, a tym samym stanowi ważny poradnik i przewodnik dla imigrantów oraz wszystkich osób, które stykają się z kwestiami dotyczącymi sprawowania opieki.

Wydawcą niniejszej broszury jest Instytut Opieki Transkulturowej (Stowarzyszenie Opieki) /Institut für transkulturelle Betreuung (Betreuungsverein) e.V. – ITB/, który w ten sposób wnosi wkład do integracji imigrantów oraz osób wywodzących się ze środowisk imigranckich.

Jeżeli będą Państwo mieli dalsze pytania dot. opieki prawnej oraz możliwości zabezpieczenia się na wypadek niezdolności do samodzielnego działania, proszę zwrócić się do znajdujących się w pobliżu stowarzyszeń opieki, urzędów opieki oraz sądów rejonowych, które chętnie udzielą Państwu dalszych porad. Ich adresy znajdują Państwo w załączniku.

Mamy nadzieję, że ta broszura okaże się dla Państwa pomocna.

Ali Türk, Ulrich Wöhler, Ramazan Salman

Podziękowanie

Serdeczne wyrazy podziękowania za pomoc przy realizacji niniejszej broszury składamy:

- Urzędowi ds. Socjalnych, Rodziny, Zdrowia i Ochrony Konsumenta Wolnego i Hanzeatyckiego Miasta Hamburga
- Ośrodkowi Etniczno-Medycznemu z Hanoweru /Ethno-Medizinisches Zentrum e.V.
- pracownikom Krajowego Urzędu ds. Opieki w Hamburgu
- placówkom opieki w Hamburgu
- współdziałającym stowarzyszeniom opieki
- poradniom dla imigrantów w Hamburgu
- Stowarzyszeniu Insel e.V. w Hamburgu
- wszystkich osobom uczestniczącym oraz
- naszym pracownikom, którzy radą i czynem wspomagali realizację tej broszury.

Spis treści

I) Opieka prawna (Rechtliche Betreuung)	8
Kiedy ustanawia się opiekuna?	9
Trzy etapy prowadzące do ustanowienia opieki prawnej	10
Zakres zadań opiekuna	11
Kto może pełnić funkcję opiekuna?	13
Kto ponosi koszty opieki?	14
II) Rozporządzenie o opiece (Betreuungsverfügung)	15
III) Pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania (Vorsorgevollmacht)	16
IV) Rozporządzenie pacjenta (Patientenverfügung)	18
Gdzie można zwrócić się po dalsze informacje i porady?	19
V) Lista adresów	20

Niemieckie prawo opiekuńcze

Informacje dla imigrantów

Opieka prawna i możliwości zabezpieczenia się w wypadku niezdolności do samodzielnego działania

Każdy człowiek może na skutek wypadku, choroby (związanej z wiekiem), kryzysu życiowego lub kalectwa znaleźć się w sytuacji, w której nie będzie mógł na trwałe lub tymczasowo załatwiać ważnych spraw życiowych. W takim przypadku potrzebna jest osoba, która reprezentowałaby jego interesy i prawa - na przykład w urzędach, placówkach służbowych, bankach i u lekarzy. Zgodnie z przepisami prawa niemieckiego może to być osoba uprzednio upoważniona przez wymagającego opieki (pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania) lub ustanowiona przez sąd w funkcji opiekuna prawnego. Poprzez sporządzenie pełnomocnictwa unika się z reguły ustanowienia opiekuna. Jeżeli nie sporządzi się pełnomocnictwa na wypadek niezdolności do samodzielnego działania, życzenia dotyczące opieki można ustalić w rozporządzeniu na wypadek opieki. Inną formą zabezpieczenia się jest rozporządzenie pacjenta, w którym można bezpośrednio ustalić życzenia odnośnie do metod leczenia pod koniec życia.

W dalszej części objaśnimy bliżej te cztery pojęcia:

- I. Opieka prawna (*Rechtliche Betreuung*)**
- II. Rozporządzenie o opiece (*Betreuungsverfügung*)**
- III. Pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania (*Vorsorgevollmacht*)**
- IV. Rozporządzenie pacjenta (*Patientenverfügung*)**

I. Opieka prawna (Rechtliche Betreuung)

Podstawy prawne sprawowania opieki ustawowej ustala § 1896 niemieckiego Kodeksu cywilnego (Bürgerliches Gesetzbuch):

Opiekę prawną można ustanowić tylko w przypadku choroby psychicznej, upośledzenia psychicznego, umysłowego lub fizycznego, w konsekwencji których niemożliwe jest samodzielne załatwianie własnych spraw. W przypadku opieki prawnej sąd zarządza zajmowanie się pewnym kręgiem zadań. Opieka powinna trwać tylko tak długo, jak jest to konieczne. Ustanawia się ją na okres maksymalnie siedmiu lat. Najpóźniej po upływie tego okresu sprawdza się ponownie dalszą konieczność jej istnienia i decyduje o jej uchyleniu lub przedłużeniu.

Przy wyborze opiekuna uwzględnia się przede wszystkim życzenia podopiecznego. W pierwszym rzędzie opiekunem ustanawia się osoby, które są osobiście związane z podopiecznym i nadają się do pełnienia tej funkcji. Jeżeli osoba wymagająca opieki sama nikogo nie zaproponuje, wówczas sędzia sądu opiekuńczego poszukuje innej, odpowiedniej osoby. Sędzia sądu opiekuńczego z reguły zwraca się do władz opiekuńczych o przedstawienie propozycji w tej kwestii.

Opiekun podczas sprawowania opieki podlega kontroli sądu.

Opiekun prawny reprezentuje pod-

opiecznego w sprawach sądowych i pozasądowych. Swoje działania musi jednak uprzednio uzgadniać z podopiecznym.

Wolę podopiecznego można pominąć tylko w przypadku, gdy podopieczny swoim działaniem sam sobie szkodzi (np. jeżeli działanie podopiecznego kryje zagrożenie dla jego majątku lub zdrowia).

Prawa i obowiązki opiekuna wyjaśniają przepisy prawa opiekuńczego (§ 1901 Kodeksu cywilnego / Bürgerliches Gesetzbuch – BGB). Najistotniejsze ich zasady w tym kontekście są następujące:

§ 1896 Kodeksu cywilnego:

(1) „Jeżeli osoba pełnoletnia ze względu na chorobę psychiczną lub inne kalectwo fizyczne, umysłowe lub psychiczne w ogóle lub częściowo nie jest w stanie załatwiać swoich spraw, wówczas sąd opiekuńczy ustanawia opiekuna dla tej osoby na jej wniosek lub z urzędu. Wniosek taki może złożyć także osoba niezdolna do czynności prawnych. O ile osoba pełnoletnia nie jest w stanie załatwiać swoich spraw ze względu na kalectwo natury fizycznej, opiekuna można ustanowić tylko na wniosek pełnoletniego, chyba że nie jest on w stanie wyrazić swojej woli.”

(1a) „Nie można ustanowić opiekuna wbrew wolnej woli osoby pełnoletniej.”

Na pierwszym miejscu znajduje się wola i dobro osób wymagających opieki. Opiekunowie w charakterze „tymczasowych menedżerów” troszczą się o socjalne i prawne interesy podopiecznych i wspierają ich na drodze do samostanowienia o swoim życiu. Opieka nie oznacza bowiem utraty prawa do samodzielnego decydowania o swoim życiu i sposobie życia. Chodzi tylko o pomoc!

Ze względu na dotykające je ograniczenia osoby wymagające opieki często nie radzą sobie ze sprawami życia codziennego. Zaczynają się izolować, nie płacą rachunków, zaciągają długi lub zaniedbują wizyty u lekarza i załatwianie spraw w urzędach. Dla takich osób ustanawia się opiekę prawną, aby nie stoczyły się na margines społeczny.

Kiedy ustanawia się opiekuna?

Opiekuna można ustanowić tylko wtedy, gdy dana osoba ze względu na chorobę lub upośledzenie umysłowe lub fizyczne wymaga pomocy i dlatego nie jest w stanie samodzielnie regulować swoich spraw. Decyzję o ustanowieniu opiekuna podejmuje sąd opiekuńczy, który konsultuje się z lekarzem - przeważnie specjalistą w dziedzinie psychiatrii.

Choroby psychiczne

Pod pojęciem tym rozumie się wszystkie niedające się uzasadnić dolegliwościami fizycznymi schorzenia psychiczne oraz zaburzenia psychiczne wywołane dolegliwościami fizycznymi (np. zapaleniem opon mózgowych lub obrażeniami mózgu). Za choroby psychiczne można także uważać uzależnienia (nałogi) o odpowiednim stopniu ciężkości. Do grupy tych chorób należą także nerwice i zaburzenia osobowości.

Upośledzenia umysłowe

Do grupy tej należą wrodzone lub nabyte ograniczenia zdolności umysłowych.

Upośledzenia psychiczne

Pod pojęciem upośledzeń psychicznych rozumie się trwałe ograniczenia, powstające na skutek choroby psychicznej. Należą także do nich ograniczenia umysłowe związane z procesami starzenia się.

Upośledzenia fizyczne

Możliwość uzyskania opieki prawnej istnieje także wtedy, gdy jest się częściowo niezdolnym do załatwiania własnych spraw lub gdy ich załatwianie jest w znacznym stopniu utrudnione (np. na skutek trwałej niezdolności poruszania się). Osoby niepełnosprawne fizycznie mogą uzyskać opiekę prawną tylko na własny wniosek.

Trzy etapy prowadzące do ustanowienia opieki prawnej

1) Informacja

Dla nadania biegu ustanowieniu opieki prawnej niezbędne jest poinformowanie sądu opiekuńczego lub wystąpienie do niego z odpowiednią inicjatywą. Mogą to na przykład zrobić krewni, sąsiedzi, przyjaciele, znajomi, lekarze, instytucje pomocy społecznej, zakłady opieki lub szpitale. Z inicjatywą taką może także wyjść inna osoba, która chce pomóc wymagającemu opieki. Należy poinformować sąd, że dana osoba nie jest w stanie samodzielnie załatwiać swoich spraw. Także sam zainteresowany ustanowieniem opieki może złożyć do sądu odpowiedni wniosek o ustanowienie opieki dla siebie.

2) Postępowanie

Sąd opiekuńczy z reguły zleca urzędowi ds. opieki wyjaśnienie stanu faktycznego, a w razie potrzeby wskazanie odpowiedniej osoby na opiekuna. Urząd ds. opieki po rozmowie z osobą wymagającą opieki oraz ewentualnie innymi uczestnikami postępowania stwierdza, jakie sprawy należy uregulować i informuje o tym sąd opiekuńczy. Urząd ten powiadamia sąd także i o tym, kto mógłby być odpowiednim opiekunem.

O postępowaniu informuje się – o ile jest to konieczne – także najbliższych krewnych i osoby, które wymagają opieki darzy zaufaniem.

Jeżeli osoba wymagająca opieki nie jest w stanie sama komunikować swojej woli, a zachodzi konieczność

podjęcia poważnych w skutkach decyzji, ustanawia się kuratora procesowego (Verfahrenspfleger).

Istotną rolę przy ustanawianiu opieki odgrywają także ekspertyzy medyczne, sporządzane z reguły przez lekarza specjalistę w zakresie psychiatrii. W ekspertyzie medycznej i sprawozdaniu urzędów ds. opieki uwzględnia się ważne kwestie, takie jak konieczność i zakres opieki, szanse na rehabilitację oraz okres wymaganej pomocy, tzn. czy będzie ona potrzebna tylko w okresie przejściowym, jak np. w przypadku operacji stanowiących zagrożenie dla życia pacjenta i wymagających zwykle długiego intensywnego leczenia pooperacyjnego.

Przed podjęciem ostatecznej decyzji sędzia sądu opiekuńczego prowadzi z osobą wymagającą opieki rozmowę, która odbywa się w otoczeniu, w którym zwykle osoba ta przebywa. Jeżeli osoba ta nie włada językiem niemieckim, wzywa się tłumacza.

3) Decyzja

Sędzia sądu opiekuńczego w pisemnym postanowieniu powiadamia o decyzji w sprawie ustanowienia opieki osobę zainteresowaną, opiekuna, a w razie potrzeby kuratora oraz urząd ds. opieki.

Wszystkim uczestnikom postępowania przysługuje prawo złożenia zażalenia od tego postanowienia. Prawo to przysługuje także osobie niezdolnej do czynności prawnych.

W postanowieniu ustala się osobę pełniącą funkcję opiekuna oraz zakres zadań, do których upoważniony

jest opiekun. Opiekuna ustanawia się tylko dla tych dziedzin życia, w których podopieczny nie jest zdolny do samodzielnego działania.

Zakres zadań opiekuna

Piecza nad zdrowiem podopiecznego

Opiekun może współdecydować o wyborze środków zdrowotnych niezbędnych dla dobra podopiecznego. Należą do nich opieka lekarska i pielęgniarska oraz ich wybór, zaopatrzenie w pomocnicze środki medyczne i pielęgniarskie, wyrażenie zgody na stosowanie środków terapeutycznych i ich wdrożenie, ustalenie terminów badań profilaktycznych, wyrażenie zgody na operację i zapewnienie zażywania lekarstw. W przypadku tych zadań opiekun pełni zasadniczo rolę osoby towarzyszącej i doradcy. Dopiero gdy podopieczny nie jest zdolny do podjęcia decyzji, tzn. gdy nie może pojąć rodzaju, znaczenia i skutków zastosowania zamierzonych środków i odpowiednio określić swojej woli, opiekun może podejmować decyzje za niego. Opiekun uwzględnia istniejące ewentualnie rozporządzenie pacjenta.

Piecza nad majątkiem podopiecznego

Zadanie to obejmuje regulację wszelkich kwestii finansowych, jak wystąpienie się i złożenie wniosków o przyznanie odpowiednich dochodów (pomocy społecznej, renty, zasiłku dla bezrobotnych, zasiłku chorobowego lub roszczeń alimentacyjnych), zwol-

nienie z dopłat, złożenie odpowiednich wniosków o przyznanie zniżek i ulg, przegląd dochodów i wydatków lub ich kontrola, dysponowanie rachunkami bankowymi i zarządzanie masą majątkową, podział środków pieniężnych, zarządzanie nieruchomościami, spłata zadłużenia oraz pokrywanie bieżących kosztów.

Ustanowienie opieki prawnej nie oznacza automatycznie ograniczenia zdolności podopiecznego do podejmowania czynności prawnych. Podopieczni mogą zasadniczo nadal samodzielnie i swobodnie zawierać transakcje i umowy.

Zdolność do podejmowania czynności prawnych jest jednak ograniczana wówczas, gdy w ramach dbałości o majątek podopiecznego i zapobiegania poważnym zagrożeniom dla majątku lub zdrowia podopiecznego ustanowiono **zastrzeżenie wyrażenia zgody** (§ 1903 BGB). Umowy zawierane przez podopiecznych są wówczas z mocy prawa bezskuteczne. W takich przypadkach o ich skuteczności prawnej decydują opiekunowie. Jeżeli opiekun wyrazi zgodę, czynność prawna jest ważna. Jeżeli opiekun nie wyrazi zgody, czynność prawna jest nieważna. Nieważność czynności prawnej oznacza dla podopiecznego, że nie ponosi on żadnych kosztów i nie musi liczyć się z żadnymi skutkami prawnymi.

Sprawy natury prawnej i sprawy urzędowe

Opiekun jest odpowiedzialny za składanie wniosków, prowadzenie korespondencji oraz rozmów telefonicznych z władzami i urzędami. Jest on zobowiązany do reprezentowania praw podopiecznego wobec wszelkiego rodzaju władz, a w przypadku decyzji odmownej do wniesienia sprzeciwu i działania zgodnie z Kodeksem Prawa Socjalnego. Do tego zakresu zadań należą także sprawy cudzoziemców, sprawy służby wojskowej, sprawy paszportowe oraz zawieranie umów (umów o pracę, o najem mieszkania, umów ubezpieczeniowych itd.). W przypadku skomplikowanych spraw opiekunem powinien być ustanowiony adwokat lub też opiekun powinien zwrócić się do adwokata.

Poczta

Ten zakres zadań obejmuje łączność telekomunikacyjną podopiecznego, odbiór, otwieranie i zatrzymywanie jego korespondencji.

Prawo decydowania o miejscu pobytu

Jeżeli ten zakres zadań podlega opiekunowi, jest on zobowiązany do ochrony miejsca, w którym żyje podopieczny, oraz znanego mu otoczenia. Jeżeli wymaga tego dobro i ochrona podopiecznego, opiekun może decydować o jego miejscu pobytu i przenieść go (np. do mieszkania z opieką, zakładu opieki, własnego mieszkania itp.), także wbrew jego woli, jednak wyłącznie w ramach postanowienia

sądowego. Wypowiedzenie umowy najmu mieszkania jest możliwe tylko za zezwoleniem sądu.

Decyzja o umieszczeniu w zakładzie zamkniętym / środki podobne

W określonych warunkach (np. jeżeli istnieje niebezpieczeństwo narażenia własnego zdrowia na poważny uszczerbek lub popełnienia samobójstwa) podopiecznego można umieścić w zakładzie zamkniętym (np. w klinice psychiatrycznej) lub na oddziale zamkniętym np. w szpitalu lub domu starców. Zasadniczo opiekun może podjąć decyzję o konieczności umieszczenia podopiecznego w zakładzie zamkniętym tylko po uprzednim uzyskaniu zezwolenia sądowego. Pobyt w zakładzie zamkniętym należy zakończyć w momencie, gdy przestaną istnieć przesłanki, które go spowodowały, np. gdy nie zachodzi już występujące wcześniej niebezpieczeństwo popełnienia samobójstwa przez podopiecznego.

Pod pojęciem środków podobnych do umieszczenia w zakładzie zamkniętym rozumie się wszelkie działania, w czasie których regularnie lub przez dłuższy okres czasu pozbawia się podopiecznego wolności poprzez stosowanie urządzeń mechanicznych, lekarstw lub w inny sposób (np. łóżko z kratą, przywiązanie pasem do łóżka lub krzesła, związanie rąk i nóg, zamknięcie pokoju lub oddziału, podanie lekarstw uspokajających). Także i w opisanych wyżej przypadkach wymagane jest dodatkowo zezwolenie sądowe, jeżeli podopieczny nie jest zdolny do wyrażenia zgody.

Sprawy mieszkaniowe

Opiekun ustanowiony do zadań związanych ze sprawami mieszkaniowymi, troszczy się o stosunek najmu, o finansowanie mieszkania (czynszu oraz kosztów dodatkowych, opłat za telefon, za radio i telewizję oraz telewizję kablową). Opiekun kontaktuje się z wynajmującym, organizuje niezbędne działania remontowe, stara się w urzędzie ds. socjalnych o zapomogę na remont oraz zasiłek na czynsz mieszkaniowy.

Opiekun może wypowiedzieć najem mieszkania podopiecznego wyłącznie za zezwoleniem sądowym (§ 1907 ust. 1 BGB).

Kto może pełnić funkcję opiekuna?

1) Opiekunowie pełniący funkcję społecznie (niezawodowo)

Opiekun pełniący tę funkcję społecznie to osoba, która nie sprawuje opieki zawodowo, co oznacza, że otrzymuje zwrot wydatków, ale nie otrzymuje za to wynagrodzenia. Aby móc sprawować opiekę trzeba spełniać szereg ważnych wymagań. Należy do nich posługiwanie się językiem niemieckim w określonym minimalnym zakresie oraz znajomość niemieckiego systemu prawa i systemu socjalnego. Funkcję opiekuna niezawodowego mogą pełnić następujące osoby:

a) Członkowie rodziny (np. rodzice, dzieci, rodzeństwo)

Przy wyborze opiekuna bierze się przede wszystkim pod uwagę osoby, z którymi osobę wymagającą opieki łączą zażyłe stosunki. Opiekunem można jednak ustanowić wyłącznie taką osobę, która jest gotowa, nadaje się do tego i jest w stanie załatwiać prawne sprawy podopiecznego w ramach zadań określonych przez sąd oraz zajmować się nimi osobiście w wymaganym zakresie. Jak już powyżej wspomniano, wymagane jest w tym celu opanowanie języka niemieckiego w minimalnym zakresie oraz znajomość niemieckiego systemu prawa oraz systemu socjalnego. To, czy dana osoba nadaje się na opiekuna, stwierdza urząd ds. opieki lub sąd.

b) Inni opiekunowie niezawodowi (przyjaciele, znajomi, sąsiedzi, osoby obce)

Opiekun niezawodowy przy niewielkim nakładzie czasu może nie tylko zaoferować wymagającemu pomocy samo reprezentowanie go w sprawach prawnych, ale dać mu także poczucie, że jest szanowany i poważany. Na opiekę sprawowaną niezawodowo należy patrzeć pod kątem wyzwania, które wzbogaca życie oraz jest ważnym zadaniem społecznym. Mimo dużego zróżnicowania sytuacji życiowej osób, nad którymi sprawuje się opiekę, aby zostać opiekunem niezawodowym wystarczy z reguły doświadczenie życiowe, zdolność

empatii oraz gotowość do przyswajania sobie nowej wiedzy. Przy stosunkowo niewielkim nakładzie czasu można osobiście towarzyszyć podopiecznym i służyć im pomocą. Także i tutaj nieodzowna jest znajomość języka niemieckiego w minimalnym zakresie oraz rozeznanie w niemieckim systemie prawa i systemie socjalnym. To, czy dana osoba nadaje się na opiekuna, stwierdza urząd ds. opieki lub sąd. Niezbędnego wsparcia opiekunom niezawodowym udzielają urzędy ds. opieki oraz stowarzyszenia opieki.

2) Samodzielni opiekunowie zawodowi

Opiekun zawodowy musi posiadać odpowiednie kwalifikacje oraz być w stanie do sprawowania opieki prawnej nad podopiecznym w wymaganym zakresie.

3) Pracownicy stowarzyszeń opiekuńczych (opiekunowie w stowarzyszeniach)

Stowarzyszenia opiekuńcze zatrudniają opiekunów zawodowych na etatach. Stowarzyszenie odpowiada za nadzór, szkolenie, kształcanie oraz podnoszenie kwalifikacji opiekunów. Opiekunów ze stowarzyszeń można ustanowić opiekunem konkretnej osoby tylko za zgodą stowarzyszenia.

4) Placówki ds. opieki/urzędy ds. opieki

Pracownicy placówek oraz urzędów ds. opieki sprawują opiekę jako opiekunowie urzędowi tylko w wyjątkowych przypadkach.

Kto ponosi koszty opieki?

Zasadniczo koszty opieki ponosi sam podopieczny. Dotyczy to tych osób, których majątek przekracza 2600 EUR. Jeżeli osoba wymagająca opieki jest bez środków do życia i nie posiada własnych dochodów lub jej dochody są znikome, koszty opłaca się ze skarbu państwa.

Jeżeli dochód podopiecznego przekracza koszty jego utrzymania, wówczas odpowiednią część nadwyżki pobiera się na poczet kosztów opieki. Ponadto należy wiedzieć, że w przypadku późniejszego zdobycia majątku oraz w przypadku podania fałszywych danych skarb państwa może dochodzić wstecz roszczeń o zwrot kosztów opieki za okres 10 lat.

W przypadku kosztów postępowania sądowego wolną kwotą majątkową jest kwota 25 000 EUR. Osoba, która posiada majątek przekraczający tę kwotę wolną, musi w razie potrzeby sama pokryć opłaty oraz koszt opinii lekarskiej.

II. Rozporządzenie o opiece (Betreuungsverfügung)

W rozporządzeniu o opiece osoba zainteresowana może sama z góry ustalić, kto ma być ustanowiony jej opiekunem. Rozporządzenie o opiece ustala, która osoba lub osoby darzone zaufaniem przez sporządzającego rozporządzenie, mają być wyznaczone przez sąd.

Ten środek zabezpieczający umożliwia także uregulowanie z góry życzeń dotyczących postępowania opiekuńczego, zakresu zadań opiekuna, dotacji na rzecz osób trzecich, poleceń dotyczących leczenia oraz umieszczenia w zakładach. W rozporządzeniu tym można podać kilka osób dla różnych kręgów zadań lub wymienić osoby, które w żadnym wypadku nie powinny być ustanowione opiekunem. Rozporządzenie o opiece może wejść w życie tylko po ustanowieniu opieki przez sąd. Jeżeli sądowi rejonowemu znane jest rozporządzenie, powinien on zasadniczo uwzględnić je w swoim postanowieniu. Rozporządzenie o opiece należy złożyć w miejscowym sądzie rejonowym lub w Federalnej Izbie Notarialnej (Bundesnotarkammer).

Podsumowanie

- *Rozporządzenie o opiece jest środkiem zabezpieczającym.*
- *W rozporządzeniu o opiece można zdecydować, kto ma być ustanowiony opiekunem i do jakich życzeń podopiecznego ma się on zastosować.*
- *Sąd ustanawia opiekuna zgodnie z rozporządzeniem osoby, która je sporządziła.*

III. Pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania (Vorsorgevollmacht)

Za pomocą pełnomocnictwa upoważnia się zaufaną osobę do podejmowania działań wywołujących skutki prawne i do podejmowania decyzji.

Zasadniczo każda pełnoletnia osoba zdolna do czynności prawnych może w każdej chwili udzielić osobie, którą darzy zaufaniem, pełnomocnictwa w celu dokonania pojedynczej czynności prawnej lub generalnego uregulowania wszystkich czynności prawnych. Osoba upoważniona, posiadająca takie pełnomocnictwo, może natychmiast i w każdym momencie podejmować działania wywołujące skutki prawne.

Pełnomocnictwo może także obejmować kwestie **opieki zdrowotnej** oraz **troszczenie się o miejsce pobytu** danej osoby (pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania). Pełnomocnictwo tego rodzaju ma charakter „profilaktyczny” i powinno użyć się go dopiero wtedy, gdy mocodawca nie jest w stanie lub nie chce samodzielnie troszczyć się o swoje sprawy prawne. Pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania obejmuje najczęściej szeroki zakres spraw i ma na celu uniknięcie – o ile to możliwe – ustanowienia opieki przez sąd opiekuńczy.

Banki i inne instytucje finansowe z reguły uznają pełnomocnictwa udzielone na ich własnych formularzach bankowych lub pełnomocnictwa sporządzone notarialnie.

Ze względu na bezpieczeństwo prawne każdego pełnomocnictwa powinno udzielać się w stosunku zewnętrznym

bezw warunkowo, aby w poważnym przypadku można było natychmiast z niego skorzystać, np. u lekarza lub w banku. Pełnomocnik może wówczas podejmować działania w imieniu mocodawcy natychmiast i bez biurokracji oraz bez dalszych dokumentów.

Warunkiem tego jest istnienie szczególnego zaufania w stosunku wewnętrznym pomiędzy mocodawcą a upoważnioną przez niego osobą. W stosunku wewnętrznym mocodawca i pełnomocnik mogą ze sobą ustalić, że pełnomocnictwa wolno użyć tylko na osobne polecenie, np. w momencie gdy mocodawca stanie się niezdolny do czynności prawnych. Wiele osób korzysta już z takiego rodzaju zaufania i udziela obowiązującego od razu pełnomocnictwa bankowego, którego jednak pełnomocnik może użyć tylko zgodnie z ustaleniami.

Pełnomocnictwa w Niemczech nie wymagają zachowania szczególnej formy poprzez uwierzytelnienie i sporządzenie specjalnego dokumentu.

Pełnomocnictwo jest zasadniczo ważne już poprzez złożenie podpisu mocodawcy. Pełnomocnictwo należy sporządzić w formie pisemnej. Aby nie było wątpliwości co do tego, że podpis odnosi się do całego tekstu pełnomocnictwa, zaleca się ograniczyć treść pełnomocnictwa do jednej strony lub spisać je na stronie przedniej i na odwrocie jednej kartki.

Ponieważ małżonkowie w Niemczech nie są automatycznie przez siebie wzajemnie upoważnieni, powinni oni sobie wzajemnie udzielić pełnomocnictwa.

Notariusze mogą uwierzytelnić podpis znajdujący się pod treścią pełnomocnictwa lub też sporządzić pełnomocnictwo w formie aktu notarialnego. Uwierzytelnienie polega jedynie na stwierdzeniu autentyczności podpisu.

Przy sporządzaniu aktu notarialnego notariusz szczegółowo omawia z klientem także treść pełnomocnictwa i formułuje je wraz z nim. Jeżeli notariusz ma wątpliwości co do zdolności do czynności prawnych mocodawcy, odstąpi od sporządzenia pełnomocnictwa, ponieważ w takim przypadku musiałby zawrzeć w akcie pełnomocnictwa informację o tych wątpliwościach.

W nielicznych przypadkach przepisy prawne nakazują uwierzytelnienie podpisu lub sporządzenie pełnomocnictwa w formie aktu notarialnego, np. gdy pełnomocnik ma rozporządzać także nieruchomościami lub udziałem w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółce osobowej.

Uwierzytelnianiem pełnomocnictw na wypadek niezdolności do samodzielnego działania zajmują się także urzędy ds. opieki. Nie są one jednak uprawnione do sporządzania pełnomocnictw w formie dokumentów.

Federalna Izba Notarialna /Bundesnotarkammer/ założyła centralny rejestr rozporządzeń sporządzanych na wypadek niezdolności do samodzielnego działania. Można do niego zgłosić każde pełnomocnictwo lub rozporządzenie o opiece. Z rejestru tego sąd może dowiedzieć się o istniejących rozporządzeniach w przypadku niezdolności do samodzielnego działania, co pozwala uniknąć ustanowienia opiekuna.

Ponieważ pełnomocnik musi wylegitymować się oryginałem pełnomocnictwa,

duże znaczenie ma sposób jego przechowywania.

Przechowywanie pełnomocnictwa w bezpiecznym miejscu chroni przed jego nadużyciem; warto też pamiętać, że pełnomocnictwa, którego nie można znaleźć, nie można też wykorzystać.

Istotne jest to, aby także osoba upoważniona wiedziała, gdzie znajduje się oryginał pełnomocnictwa, aby można było go okazać. Jeżeli noszą Państwo przy sobie adresy osób, które należy powiadomić w nagłych przypadkach, wskazane byłoby umieścić przy nich wzmiankę dotyczącą udzielenia pełnomocnictwa.

Podsumowanie

- *Pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania jest umową pomiędzy osobą udzielającą go a osobą, którą darczy ona zaufaniem.*
- *Osoba udzielająca pełnomocnictwa decyduje sama o poszczególne uprawnienia, do których upoważnia pełnomocnictwo.*
- *Osoba udzielająca pełnomocnictwa musi być zdolna do czynności prawnych w momencie jego udzielenia.*
- *Korzystanie z pełnomocnictwa na wypadek niezdolności do samodzielnego działania reguluje się zgodnie z indywidualnymi życzeniami osoby udzielającej pełnomocnictwa.*
- *Sporządzenie pełnomocnictwa w formie aktu notarialnego gwarantuje uznanie pełnomocnictwa.*

IV. Rozporządzenie pacjenta (Patientenverfügung)

Sporządzając rozporządzenie pacjenta można podjąć odpowiednie kroki zabezpieczające, dotyczące opieki medycznej (np. diagnostyki i terapii). W rozporządzeniu pacjenta ustala się własne życzenia odnośnie do leczenia.

Wskazane jest połączenie takiego rozporządzenia pacjenta z pełnomocnictwem na wypadek niezdolności do samodzielnego działania. Celem rozporządzenia pacjenta jest wówczas wsparcie pełnomocnika w ustaleniu woli pacjenta i tym samym wykluczenie wątpliwości co do przypuszczalnej woli pacjenta. Dzięki połączeniu rozporządzenia pacjenta i pełnomocnictwa na wypadek niezdolności do samodzielnego działania pełnomocnik realizuje wolę pacjenta, wyrażoną w rozporządzeniu pacjenta.

Rozporządzenie pacjenta powinno być sformułowane jak najbardziej konkretnie, tzn. odnosić się do ewentualnych chorób i ograniczeń zdrowotnych i określać dla każdej z tych sytuacji akceptowane lub nieakceptowane procedury medyczne (np. operacje, respiracja, dializa, leki, sztuczne odżywianie). Rozporządzenie pacjenta powinno także przedstawiać osobistą hierarchię wartości pacjenta.

Warto też w miarę możliwości skonsultować treść rozporządzenia pacjenta z lekarzem/lekarzem domowym oraz przedstawić mu rozporządzenie do zatwierdzenia.

W obliczu coraz większych możliwości nowoczesnej medycyny intensywnej w przypadkach chorób lub wypadków powstaje konieczność, aby ludzie mogli sami decydować, czy, a jeśli tak, to w jaki sposób chcą korzystać ze środków intensywnej terapii. Chodzi o to, czy życzą sobie, by zastosowano u nich sztuczne odżywianie, sztuczne oddychanie – przynajmniej przez ograniczony okres czasu? Czy jeżeli z medycznego punktu widzenia wyda się to rozsądne chcą, by leczono występujący u nich ból nawet w takim zakresie, że nie można będzie wykluczyć przedwczesnej śmierci?

Z jednej strony można więc wyraźnie żądać rezygnacji z zastosowania określonych środków (np. reanimacji), a z drugiej – domagać się jednak określonych metod leczenia (np. terapii przeciwbólowej).

Rozporządzenie pacjenta musi być sporządzone na piśmie, nie ma jednak szczególnych przepisów w sprawie jego formy.

Podsumowanie

- *Za pomocą rozporządzenia pacjenta można regulować które ze środków medycznych - w przypadku, gdy pacjent nie jest zdolny do komunikowania się wzgl. w ostatniej fazie życia pacjenta - należy zastosować a zastosowania których należy zaniechać.*
- *Treść rozporządzenia pacjenta najlepiej skonsultować z lekarzem.*
- *Zaleca się regularną kontrolę i ewentualną aktualizację rozporządzenia pacjenta.*
- *Nie ma szczególnych przepisów w sprawie formy rozporządzenia pacjenta.*
- *Opiekunowie, pełnomocnicy i lekarze sprawujący opiekę medyczną muszą przestrzegać postanowień rozporządzenia pacjenta.*

Rozporządzenie o opiece, pełnomocnictwo na wypadek niezdolności do samodzielnego działania oraz rozporządzenie pacjenta to trzy różne możliwości zapewnienia sobie pomocy w krytycznej sytuacji. Wszystkim im przyświeca wspólny cel, którym jest ochrona zdolności samostanowienia jednostki o sobie oraz podtrzymanie tej zdolności.

Imigranci powinni wziąć pod uwagę, że sporządzone przez nich pełnomocnictwo oraz rozporządzenie jest z reguły ważne tylko w Niemczech. Aby

obowiązywało one także w ich kraju ojczystym, zaleca się sporządzić je w formie aktu notarialnego wzgl. uwierzytelnić w odpowiednich przedstawicielstwach danego kraju (np. konsulatach generalnych, konsulatach oraz u notariuszy). Przy sporządzaniu pełnomocnictwa lub rozporządzenia należy także wziąć pod uwagę prawo obowiązujące w danym kraju.

Opieka prawna ustanowiona zgodnie z przepisami prawa niemieckiego (§ 1896 BGB) jest w wielu krajach ważna tylko po uznaniu jej przez sąd.

Gdzie można zwrócić się po dalsze informacje i porady?

Odpowiedzi na pytania dotyczące prawa opiekuńczego, pełnomocnictw oraz rozporządzeń dotyczących opieki udzielają sądy opiekuńcze, placówki ds. opieki i stowarzyszenia opieki. Także notariusze, adwokaci i publiczne placówki informacji prawnych udzielają porad i informują o sprawach związanych z zabezpieczeniem się na wypadek niezdolności do samodzielnego działania.

Stowarzyszenia opieki prowadzą poradnictwo dla opiekunów niezawodowych oraz organizują dla nich szkolenia. Stowarzyszenia te doradzają także pełnomocnikom.

Adresy placówek ds. opieki oraz placówek, do których można się zwrócić o pomoc, znajdują się w załączniku.

V. Lista adresów

Urzędy ds. opieki w Dolnej Saksonii

1) Miasta bez powiatów

Stadt Braunschweig

Betreuungsstelle
Langer Hof 8
38100 Braunschweig
Tel: 05 31/470-1 (Bürgertelefon)

Stadt Delmenhorst

Betreuungsstelle
Am Stadtwall 10
27749 Delmenhorst
Tel: 0 42 21/99-24 97

Stadt Emden

Betreuungsstelle
Maria-Wilts-Straße 3
26721 Emden
Tel: 0 49 21/87-14 77, -16 09

Stadt und Landkreis Göttingen

Betreuungsstelle
Hiroshimaplatz 1-4
37083 Göttingen
Tel: 05 51/400-32 16

Stadt Oldenburg

Betreuungsstelle
Pferdemarkt 14
26121 Oldenburg,
Tel: 04 41/235-25 03

Stadt Osnabrück

Betreuungsstelle Stadthaus 2
Natruper-Tor-Wall 5
49076 Osnabrück
Tel: 05 41/323-31 91, -25 88

Stadt Salzgitter

Fachdienst Gesundheit
Betreuungsstelle
Marktplatz 11
38259 Salzgitter (Bad)
Tel: 0 53 41/839-20 22

Stadt Wolfsburg

Betreuungsstelle im Gesundheitsamt
Rosenweg 1a
38440 Wolfsburg
Tel: 0 53 61/28-20 40

Stadt Wilhelmshaven

Betreuungsstelle
Gökerstraße 68
26384 Wilhelmshaven
Tel: 0 44 21/16-15 66, -15 68, -15 87,
-13 96

2) Powiaty wiejskie

Landkreis Ammerland

Betreuungsstelle
Ammerlandallee 12
26655 Westerstede
Tel: 0 44 88/56-31 80, -32 00

Landkreis Aurich

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Extumer Weg 29
26603 Aurich
Tel: 0 49 41/16 53 00
Betreuungsstelle
Neuer Weg 36/37
26506 Norden
Tel: 0 49 41/16 53 70

Landkreis Celle

Betreuungsstelle
Mühlenstraße 2
29221 Celle
Tel: 0 51 41/90 90-206, -205

Landkreis Cloppenburg

Betreuungsbehörde
Eschstraße 29
49661 Cloppenburg
Tel: 0 44 71/15-557

Landkreis Cuxhaven

Betreuungsstelle
Vincent-Lübeck-Straße 2
27474 Cuxhaven
Tel: 0 47 21/591 83 10

Landkreis Diepholz

Betreuungsstelle Syke
Amtshof 3
28857 Syke
Tel: 0 42 42/976-46 67, -46 42
Betreuungsstelle Diepholz
Wellestraße 19-20
49356 Diepholz
Tel: 0 54 41/976-18 12

Landkreis Emsland

Betreuungsstelle
Ordeniederung 1
49716 Meppen
Tel: 0 59 31/44-13 99 oder 44-1408
Außenstelle Lingen
Tel: 05 91/84 33 36
Außenstelle Aschendorf-Hümmling
Tel: 0 49 62/501 31 40

Landkreis Friesland

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Beethovenstraße 1
26441 Jever
Tel: 0 44 61/919-74 30

Landkreis Gifhorn

Betreuungsstelle
Schloßplatz 1
38518 Gifhorn
Tel: 0 53 71/82-552

Landkreis Grafschaft Bentheim

Betreuungsstelle
Van-Delden-Straße 1–7
48529 Nordhorn
Tel: 0 59 21/96-12 67

Landkreis Goslar

Fachbereich Familie, Jugend & Soziales
Betreuungsstelle
Klubgartenstraße 11
38640 Goslar
Tel: 0 53 21/76-513, -578, -573, -594

Landkreis Helmstedt

Betreuungsstelle
Conringstraße 28
38350 Helmstedt
Tel: 0 53 51/121-24 66, -24 67, -24 68

Landkreis Hameln-Pyrmont

Fachbereich Gesundheit
Betreuungsstelle
Hugenottenstraße 6
31785 Hameln
Tel: 0 51 51/903-51 14

Region Hannover

Team Betreuungsangelegenheiten
Hildesheimer Straße 20
30169 Hannover
Tel: 05 11/616-224 23

Landkreis Hildesheim

Betreuungsstelle
Ludolfingerstraße 2
31137 Hildesheim
Tel: 0 51 21/309-42 71, -42 82, -42 81

Landkreis Harburg

Betreuungsstelle
Schloßplatz 6
21423 Winsen (Luhe)
Tel: 0 41 71/693-434

Landkreis Holzminden

Betreuungsstelle
Bürgermeister-Schrader-Straße 24
37603 Holzminden
Tel: 0 55 31/707-331

Landkreis Leer

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Jahnstraße 4
26789 Leer
Tel: 04 91/9 26-11 30, -11 31

Landkreis Lüchow-Dannenberg

Betreuungsstelle
Königsberger Straße 10
29439 Lüchow
Tel: 0 58 41/120-477

Landkreis Lüneburg

Betreuungsstelle
Auf dem Michaeliskloster 4
21335 Lüneburg
Tel: 0 41 31/26-14 00

Landkreis Nienburg

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Triemerstraße 17
31582 Nienburg (Weser)
Tel: 0 50 21/967-944, -943, -953, -936

Landkreis Northeim

Betreuungsstelle
Medenheimer Straße 6/8
37154 Northeim
Tel: 0 55 51/708-268

Landkreis Osterode

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Abgunst 7
37520 Osterode am Harz
Tel: 0 55 22/960-552 oder -553

Landkreis Osterholz

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Heimstraße 1-3
27711 Osterholz-Scharmbeck
Tel: 0 47 91/930-155

Landkreis Oldenburg

Betreuungsstelle
Delmenhorster Straße 6
27793 Wildeshausen
Tel: 0 44 31/85-202

Landkreis Osnabrück

Betreuungsstelle
Am Schölerberg 1
49082 Osnabrück
Tel: 05 41/501-30 38, -34 38

Landkreis Peine

Betreuungsstelle
Burgstraße 1
31224 Peine
Tel: 0 51 71/401-12 13, -12 14

Landkreis Rotenburg

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Bahnhofstraße 15
27356 Rotenburg (Wümme)
Tel: 0 42 61/983-32 74
Gesundheitsamt Bremervörde
Betreuungsstelle
Amtsallee 4
27432 Bremervörde
Tel: 0 47 61/983-52 25

Landkreis Schaumburg

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Probsthäger Straße 6
31655 Stadthagen
Tel: 0 57 21/97 58-39

Landkreis Soltau-Fallingb. b. d. Elbe

Betreuungsstelle
Vogteistraße 17
29683 Bad Fallingb. b. d. Elbe
Tel: 0 51 62/970-371

Landkreis Stade

Betreuungsstelle
Heckenweg 7
21680 Stade
Tel: 0 41 41/12-711, -740, -741,
-742, -743

Landkreis Uelzen

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Auf dem Rahlande 15
29525 Uelzen
Tel: 05 81/82-468, -459, -470

Landkreis Vechta

Betreuungsstelle
Ravensberger Straße 20
49377 Vechta
Tel: 0 44 41/898-20 30

Landkreis Verden

Betreuungsstelle
Lindhooper Straße 67
27283 Verden (Aller)
Tel: 0 42 31/15-519 oder -537

Landkreis Wesermarsch

Betreuungsstelle
Rönnelstraße 10
26919 Brake
Tel: 0 44 01/927-520

Landkreis Wittmund

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Dohuser Weg 12
26409 Wittmund
Tel: 0 44 62/86-15 01

Landkreis Wolfenbüttel

Gesundheitsamt
Betreuungsstelle
Friedrich-Wilhelm-Straße 2a
38302 Wolfenbüttel
Tel: 0 53 31/84-178, -179, -281, -283

Uznane stowarzyszenia opieki w Dolnej Saksonii

**Sozialdienst katholischer Frauen
Bersenbrück e.V.**

Bürgermeister-Kreke-Straße 3
49593 Bersenbrück
Tel: 0 54 39/17 73

**Betreuungsverein Institut für
Persönliche Hilfe e.V.**

Bruchtorwall 9-11
38100 Braunschweig
Tel: 05 31/25 64 30

**Betreuungsverein der
Arbeiterwohlfahrt
Kreisverband Rotenburg e.V.**

Neues Feld 50
27432 Bremervörde
Tel: 0 47 61/80 89-65, -70

Betreuungsverein Der Anker e.V.

Fritzenwiese 117
29221 Celle
Tel: 0 51 41/992 91-60

**Betreuungsverein des
Caritasverbandes
Celle Stadt und Land e.V.**

Bullenberg 6
29221 Celle
Tel: 0 51 41/75 08-20

**Sozialverband Deutschland
Betreuungsverein Celle e.V.**

Wehlstraße 29
29221 Celle
Tel: 0 51 41/90-10 27, -70 02

Betreuungsverein Cloppenburg e.V.

Molberger Straße 21
49661 Cloppenburg
Tel: 0 44 71/91 30-0

Betreuungsverein Delmenhorst e.V.

Lahusenstraße 9
27749 Delmenhorst
Tel: 0 42 21/5 38 64

Persönliche Hilfe e.V.

Jahnstraße 16
49356 Diepholz
Tel: 0 54 41/49 69

Caritasverband Gifhorn e.V.

Steinweg 55a
38518 Gifhorn
Tel: 0 53 71/98 74-0

Goslarer Verein für Betreuung e.V.

Bäringerstraße 24/25
38640 Goslar
Tel: 0 53 21/3419-16, -17

Betreuungsverein Hameln-Pyrmont e.V.

Grütterstraße 8
31785 Hameln
Tel: 0 51 51/9 31 40

**Betreuungsverein der
AWO Region Hannover e.V.**

Deisterstraße 85 A
30449 Hannover
Tel: 05 11/21 97 8-167

AWO Region Hannover e.V.

BeVor Betreuung und Vorsorge
im Gebiet der Landeshauptstadt
Deisterstraße 85 A
30449 Hannover
Tel: 05 11/21 97 8-196

**Institut für transkulturelle
Betreuung (BtV) e.V.**

Freundallee 25
30173 Hannover
Tel: 05 11/59 09 20-0
■ Außenstelle Braunschweig
Hannoversche Straße 41
38116 Braunschweig
Tel.: 0531/580 865-0

**Diakonischer Betreuungsverein
Hannover e.V.**

Zeißstraße 10
30519 Hannover
Tel: 05 11/2 20 01 70-0

Sozialdienst katholischer Frauen e.V.

Goethestraße 31
30169 Hannover
Tel: 05 11/1 64 05 60

Betreuungsverein Hildesheim e.V.

Wallstraße 3-5
31137 Hildesheim
Tel: 0 51 21/7 53 50

Arbeitslosenselbsthilfe

Jahnstraße 2
26789 Leer
Tel: 04 91/9 25 09 78

Rat und Hilfe Leer

Augustenstraße 41
26789 Leer
Tel: 04 91/9 87 98 79

**Sozialdienst katholischer
Frauen Lingen e.V.**

Bögenstraße 12
49808 Lingen
Tel: 05 91/8 00 62-0

**SKM – Kath. Verein für
Soziale Dienste in Lingen e.V.**

Lindenstraße 13
49808 Lingen
Tel: 05 91/91 24 60

**AWO Betreuungsverein
Lüchow-Dannenberg e.V.**

Probsteikamp 12
29451 Dannenberg
Tel: 0 58 61/98 55 90

Betreuungsverein Lüneburg e.V.

Auf dem Wüstenort 4–5
21335 Lüneburg
Tel: 0 41 31/7 89 58-0

**Sozialdienst katholischer
Frauen Meppen e.V.**

Nagelshof 21b
49716 Meppen
Tel: 0 59 31/9 84 10

**Sozialdienst katholischer
Männer – Emsland Mitte e.V.**

Margaretenstraße 23
49716 Meppen
Tel: 0 59 31/9 31 10

Betreuungsverein Nienburg

Bismarckstraße 11
31582 Nienburg
Tel: 0 50 21/9 22 49 90

AWO Betreuungsverein Nordhorn

Petkuserstraße 2
48531 Nordhorn
Tel: 0 59 21/8 19 02 90

**Sozialdienst katholischer
Frauen Nordhorn e.V.**

Bentheimer Straße 33
48529 Nordhorn
Tel: 0 59 21/85 87 0

**Sozialdienst katholischer
Männer Nordhorn e.V.**

Mittelstraße 7
48529 Nordhorn
Tel: 0 59 21/1 40-18, -19

**Sozialdienst katholischer
Frauen Oldenburg e.V.**

Georgstraße 2
26122 Oldenburg
Tel: 04 41/2 50 24

**Betreuungsverein im
Diakonischen Werk
des Kirchenkreises Osnabrück e.V.**

Turmstraße 10–12
49074 Osnabrück
Tel: 05 41/94 04 94 40

**Hilfe für Hörgeschädigte
in Niedersachsen e.V.**

Knollstraße 96
49088 Osnabrück
Tel: 05 41/1 80 09 73
E-Mail: otten@sozialdienst-hfh.de

**Sozialdienst katholischer
Frauen Osnabrück e.V.**

Johannisstraße 91
49074 Osnabrück
Tel: 05 41/3 38 76 10

**Sozialdienst katholischer
Männer Osnabrück e.V.**

Alte Poststraße 11
49074 Osnabrück
Tel: 05 41/3 31 44-0

**Sozialdienst katholischer
Frauen/Männer Papenburg e.V.**

Gutshofstraße 46
26871 Papenburg
Tel: 0 49 61/6 60 78-0

Peiner Betreuungsverein e.V.

Echternplatz 19/20
31224 Peine
Tel: 0 51 71/5 08 14-11

**Sozialdienst katholischer
Frauen/Männer Artland e.V.**

Schiphorst 23
49610 Quakenbrück
Tel: 0 54 31/22 68

Betreuungsverein Salzgitter e.V.

St. Andreas-Weg 2
38226 Salzgitter
Tel: 0 53 41/88 88-13

Betreuungsverein Schaumburg e.V.

Börries-von-Münchhausen-Weg 2
31737 Rinteln
Tel: 0 57 51/91 81 11

**Betreuungsverein
im Landkreis Stade e.V.**

Harsefelder Straße 22
21680 Stade
Tel: 0 41 41/60 00 90-0

Betreuungsverein der AWO

Todtglüsinger Straße 22
21255 Tostedt
Tel: 0 41 82/29 35 97

Betreuungsverein Uelzen e.V.

Bohldamm 26
29525 Uelzen
Tel: 05 81/78-149, -159

Albert-Schweitzer-Familienwerk e.V.

Jahnstraße 2
37170 Uslar
■ Geschäftsstelle Northeim
Bahnhofstraße 26
37154 Northeim
Tel: 0 55 51/97 73-0
■ Geschäftsstelle Göttingen
Kurze-Geismar-Straße 16 –18
37073 Göttingen
Tel: 05 51/5 47 03-0

**Betreuungsverein
der AWO Vechta**

An der Christoph-Bernhard-Bastei 1
49377 Vechta
Tel: 0 44 41/91 32 00

**Sozialdienst katholischer
Frauen Vechta e.V.**

Kronenstraße 5
49377 Vechta
Tel: 0 44 41/92 90-0

**Sozialdienst katholischer
Männer Vechta e.V.**

Dominikanerweg 8
49377 Vechta
Tel: 0 44 41/73 22

**Betreuungsverein
Soltau-Fallingbostel e.V.**

Saarstraße 14
29664 Walsrode
Tel: 0 51 61/91 10-61, -62
Bornemannstraße 8
29614 Soltau
Tel: 0 51 61/21 91

**Betreuungsverein
Oldenburg-Land e.V.**

Ahlhorner Straße 10
27793 Wildeshausen
Tel: 0 44 31/7 27 67

Anderland e.V.

Betreuungsverein
Von-Somnitz-Ring 5
21423 Winsen (Luhe)
Tel: 0 41 71/6 44 44

Deutsches Rotes Kreuz

Mühlenstraße 27a
26409 Wittmund
Tel: 0 44 62/86 15 21

Wolfsburger Betreuungsverein e.V.

Seilerstraße 6
38440 Wolfsburg
Tel: 0 53 61/27 87-0

Freundeskreis Betreuungsverein e.V.

Langestraße 47
31515 Wunstorf
Tel: 0 50 31/6 86 99

Lebenshilfe**Betreuungsverein Wunstorf e.V.**

Moritzstraße 3
31515 Wunstorf
Tel: 0 50 31/91 41 91
■ Außenstelle Neustadt am Rübenberge
Schützenplatz 2
31535 Neustadt
Tel: 0 50 32/912 67 77

Überreicht durch (Przekazane przez):

Erstellt von:

Ali Türk & Jadwiga Kudlata
Institut für transkulturelle
Betreuung (Betreuungsverein) e.V.
Freundallee 25
30173 Hannover

In Zusammenarbeit mit:

Ethno-Medizinisches Zentrum e.V.
Königstr. 6
30175 Hannover

Gefördert durch:

Nds. Ministerium für Soziales, Frauen,
Familie, Gesundheit und Integration
Hinrich-Wilhelm-Kopf-Platz 2
30159 Hannover

Nds. Justizministerium
Am Waterlooplatz 1
30169 Hannover

Institut für
transkulturelle
Betreuung
(Betreuungsverein) e.V.

**Ethno-
Medizinisches
Zentrum e.V.**

Niedersächsisches Ministerium
für Soziales, Frauen, Familie,
Gesundheit und Integration

Niedersächsisches
Justizministerium